

Bir Fincan Kahvenin Kırk Yıl Hatırı Var Ama Ne Mücadeleler Verdiğini Bi

– Sami Biber · 01 Mart 2017

Efendim, bir kez mide ameliyatı, iki kez de mide kanaması geçirmiş bir kişi olarak kahveyle oldum olası aram yoktur. Hani Kadıköy'e indiğimde kahvecilerin önünden geçerken o mis gibi koku beni cezbetse de içmem. Bizim evde de bir kutu kahve neredeyse iki senedir öylece durur. Hiç 'Yahu kendime yapayım şöyle bir kahve' demem. Hoş çay da öyledir benim için. Sabah kahvaltısında iki bardak..Hepsi o.

İlle velakin ülkemizde oldukça sevilen bir şeydir kahve. Şey diyorum zira içecek desem pek o sınıfa girmez minicik bir fincanda içilen bir yudumluk şey. (Bana göre tabii ki.) Bazıları içirse bir fincan kahve hayatın ta kendisidir.

Bu arada hemen belirteyim: Kahve derken bazılarının ketil üzerinde kaynattıkları suyu bir koca bardağa boşaltıp üzerine kahverengi bir tozu döküp karıştırarak yaptıkları ve adına Amerikan kahvesi dedikleri o acayip sıvıyı kahve sınıfına sokmuyorum bile. Benim nazarımda bir tek kahve vardır o da bol köpüklü Türk kahvesi.

Yani düşünün bir. Köpüğü, telvesi olmayan, ağır ağır mangal ateşinde bakır cezve içinde pişmeyen, kokusu bile kahveye benzemeyen o acayip sıvının nasıl kırk yıl hatırı olabilir ki?

Evet..Kırk yıl hatırı olan kahve Türk Kahvesidir.

Peki neden kırk yıl hatırı vardır?

Çok çileler çekmiştir de ondan. Yani o kırk yıl hatırı olma payesine öyle kolay erişmemiştir kahve. Ne badireler atlatmış, ne yasaklar görmüş bir bilseniz şaşarsınız. Kısaca, bu günlere öyle kolay gelmemiştir kahve.

E o zaman başlayalım kahvenin hikayesine.

Efendim her şeyden önce zannedildiği gibi kahve Yemen'den gelmez. Yemenden gelmediği gibi bu gün kahve dediğimiz zaman akla ilk gelen Brezilya'dan da gelmez. Kahvenin ilk çıktığı yer Habeşistandır. (Bu günkü adıyla Etiyopya) İşin daha da ilginç kahveyi ilk kez keşfedenler de insanlar değil keçilerdir. Evet bildiğiniz keçi...Hani şu bizim Abdurrahman Çelebi de dediğimiz sevimli hayvancıklar...

Rivayete göre, keçi ve deve sürülerinin çobanları göttükleri hayvanların garip bir ağacın meyvelerini yedikten sonra, daha canlı, hareketli olduklarını görünce, "bunda bir hikmet var" diyerek durumu dervişleri Şazili'ye bildirmişler. Bu meyvenin suyunu kaynatıp içen Şazili'nin kendisi de aynı canlılığı duymuş ve kahvenin meziyetleri böylece anlaşılmış. Hatta ilk zamanlarda kahveye Şazili denmiş, daha sonra kahve ağaçlarının olduğu köyün adı verilmiş bu sıvıya: Kaffa...Köyün adı buymuş.

İlle velakin bu anlattığım kahvenin bir sıvı olarak içilmesinin hikayesi. Ancak oldukça doyurucu bir bitki olması ve Habeşistan gibi kurak ve çorak bir ülkede öyle fazla tarım ürünü yetiştirilememesi sebebiyle yaklaşık beş asır ekmek yapımında hamurun içine atılarak kullanılmış kahve.

Kahvenin Habeşistan'dan sonraki ilk durağı Yemen olmuş, dünyaya dağılışı da Yemen'den sağlandığı için ' kahve Yemen'den gelir' olmuştur zamanla.

(1450-1525) yılları arasında yaşayan Türk asıllı Ebubekir'in Arapça yazdığı tıp kitabında, 1420 yılında kahve kullanıldığını oradan Aden'e gönderildiğini kitabında belirtmektedir.

Paris Milli Kütüphanesi'ndeki eserler arasında bulunan Abd-el-Kadr'ın kitabına göre ise, kahve 1450 yıllarında Yemen'de tanındı ve yetiştirilmeye başlandı.

Kahve ilk yasağını ise 1511 yılında yemiştir. Bu tarihte Mekke'ye hakim olan Memluk Devletinin beylerinden Hayır Bey, bazı ulemanın tepkisi yüzünden kahveyi Mekke'de yasaklamıştır. Ancak bazı ulema ise içilmesinde dinen sakınca görmedikleri için bu yasak fazla uzun ömürlü olmamıştır.

Kahvenin Türkiye'ye gelişi ise aslında Yavuz Sultan Selim döneminde ve 1519 yılında olmuştur. Lakin onun döneminde de ondan sonra gelen Kanuni Sultan Süleyman döneminde de herhalde pahalı bir madde olduğundan genel olarak ensesi kalınların içeceği olmuş ve Kanuni'nin ilk zamanlarında bizzat padişah da severek içmiştir kahveyi.

Kahve 1519 Yılında Osmanlı ülkesine taşınırken Türk ve İslam dünyası artık kahvehanelerle de tanışmaya başladı. Mesela Kahire'de ilk kahvehane 1521 yılında açıldı. 1573-1578 yılları arasında Orta Doğu memleketlerinde yaşamış olan Doktor Rauvvolf, bu ülkelerde kahvehanede kahve içtiğini yazmaktadır.

Bilinenin aksine kahve ilk kez Kanuni döneminde Osmanlı ülkesine gelmemiş olsa da ilk kahvehane onun zamanında açılmıştır. Ancak?

Ancak her ne kadar ilk kahvehane 1554 yılında Tahtakale'de Halepli Hakem ve Şam'lı Şems adlı

iki kişi tarafından açılırsa da çok kısa süre içinde sayıları artar. Saray dışında kahve içiciliği hızla yayılırken sarayda Kanuni kendisi için bir kahvecibaşı bile görevlendirir. O da çok sevmiştir kahveyi.

Peçevi bu olayı şöyle anlatır: “Halep'ten Hakem namında bir herif ve Şam'dan Şems namında bir zarif gelüb Tahtekale'de kehve satıcılığa başladı. Keyfe müptela zevk ve eğlence sahibi kimseler, okur yazar takımından nice zarif kimseler toplanır oldu. Yirmişer ve otuzar yerde meclis durur oldu. Kimi kitab okur, kimi tavla ve satrançla meşgul olur, kimi gazeller getirüb maa-riften bahsolunur. Nice akçeler ve pullar sarfıdüb yaran cemiyetine sebep olmak için tertib-i ziyafetiden bir iki akçe kahve baha vermekle andan cemiyet sefasın ider oldular “

Kahvehaneler kısa zamanda artmakla kalmaz bu mekanlar dedikodu ve fitne fesat üretim merkezleri haline haline gelir. Devlet aleyhine konuşmaların yapıldığı kahvehaneleri kapatmak gerekmektedir ille velakin bunun için fetva lazım. Eh fetva lazım olunca da müracaat: Ebu Suud Efendi.

Şeyhülislam Ebu Suud Efendi fetvayı düzenler: “Her nesne ki fahım mertebesine vara, sırf haramdır” Yani 'Herhangi bir madde kömür derecesinde kavrulduğu takdirde onu yemek ya da içmek haramdır.' Kahve çekirdeğinin kavrulmasından istifade haramlığı konusunda fetva verilmiş, ancak bununla da kalmamış Ebu Suud Efendi. Demiş ki 'Mesavihanedir, ana varmaktan meyhaneye varmak evladır” Yani ' Kötülük yuvasıdır kahvehaneler...Oraya gitmektense meyhaneye gitmek daha iyidir.' (Bence Keoma bu fetvayı ezberlemeli ve içki konusunda kendisine dil uzatanlara ' Şeyhülislamdan fetvam var ' demelidir.)))))))

Böylece kahve yasaklandığı gibi kahvehaneler de kapatılmış ancak kahvehane işletenlerin mağdur olmaması için bu vatandaşların berberlik ile iştiğal etmelerine karar verilmiştir. Bu arada hemen bir ekleme daha yapayım: Bu fetvadın sonra Yemenden gemilerle gelen kahve Tophane rıhtımından denize dökülmüştür. İlle velakin tabii ki kaçak yollardan ülkeye girişinin de önüne geçilememiştir.

Şimdi diyeceksiniz ki ' Hocam! Daha önce kahvecilik yapan bir adam berberliği bilmiyorsa?' Valla o kısmı bilmiyorum ama olan şu: Vatandaş ' Şu kafayı bir kazıtalım hele' Diye giriyor berber dükkanına, orada kahvesini içip, çubuğunu tüttürdükten sonra çıkıyor. Yani berber dükkanlarının bir kısmı. kaçak olarak kahvehane şekilde çalışıyor.

Kanuni döneminde bazı ulemanın ve kahve tüccarlarının isteği ve ricaları sonunda Şeyhülislam Bostanzade Mehmet Efendi kahvenin içilebileceğine dair fetva verir. II. Selim Döneminde kahve ve kahvehanelere dokunulmamış fakat ondan sonra tahta oturan III. Murat döneminde 1583 yılında bir kez daha yasaklanmıştır. Ancak bu yasak sadece 20 yıl sürmüştür.

III. Murattan sonra tahta oturan III. Mehmet zamanında ulema takımı kahve çekirdeklerinin kömür olacak kavrulmadığını ileri sürerek 'Dinen bir sakıncası olmadığına dair' fetva vermişlerdir. (Bilindiği gibi tütün de böyledir. Ulemanın kimine göre haram değil, mekruhtur. Kimine göre ise vücuda çok zararlı olduğu için haramdır. Yani efendim bir başka yazımda da belirttiğim gibi bizim ulema kendisi de kullanıyorsa helal, kendisi kullanmıyorsa haram demiştir bazı şeyler için..Mesela günümüzde borsa gibi..)

Daha sonraki dönemde Osmanlı Padişahları içinde en dindar padişah olarak bilinen I. Ahmet de kahveyi ve kahvehaneleri yasaklar. Ondan sonra gelen padişahlar içinde I. Osman'ın da kahveleri kapattırıldığı söylenir. Ancak kahve kapatma deyince akla gelen padişah hep IV. Murat olmuştur nedense.

1633 yılında IV. Murat Döneminde kahve ve kahvehaneler bir kez daha yasaklanmıştır ama bu sefer şeyhülislam fetvası değil, padişah fermeniyle.. Gerekçe dini değil siyasidir aslında ama İstanbul'da çıkan yangınların hep bu kahvehanelerden çıkması bahane edilmiş ve tütün ve içki ile birlikte kahve ve kahvehaneler bir kez daha ve oldukça sert tedbirlerle kapatılmıştır. (Bu kahvehanelerin son kez kapatılması olayıdır ve bundan sonra bir daha kahvehane kapatma, kahveyi yasaklama diye bir durum olmaz.

IV. Murattan sonra Sultan İbrahim 1640 yılında Kahveyi ve kahvehaneyi bir kez daha serbest bırakır.

Eeeee. Bizde hal ve durum bu iken. Biz Türkler vasıtasıyla Avrupa'ya geçen kahvenin oradaki serüveni nasıl karşılandı acaba?

O da bir sonraki bölüme kalsın.